

Géczyéné Simon Rózsa Anikó

A NARRATÍV TUDÁS MINT A TUDOMÁNY FORRÁSA – AZ EMBERI GONDOLKODÁS ÉS TUDÁSÁTADÁS ALAPVETŐ FORMÁI

Absztrakt

A tanulmány a tudás természetéről, annak két eltérő sajátosságokkal rendelkező típusáról, a narratív és a paradigmaticus tudás kettőséről értekezik. A tudás fogalmának e dualisztikus megközelítése a tudományos kutatások meta szintű vizsgálata szempontjából válik fontossá. A narratív tudás tudományhoz, tudományosságához való viszonya problematikusnak tekinthető a hétköznapi és relativizáló, szubjektív mozzanatai miatt, ugyanakkor a narratív tudás a humántudományok egyik legfontosabb forrása. Ebben az elméleti kutatásban arra keresem a választ, hogy miként válhat a narratív tudás a tudomány forrásává, milyen módon képes egységet képezni a narratív és a paradigmaticus tudás elméletben és a gyakorlati kutatásokban, hogyan lehet a narratíva által hordozott individuális valóságot makro szinten is tudományosan leírhatóvá, láthatóvá tenni. A problémát szakirodalmi források alapján vázoló fel. Írásom célja, hogy bemutassam a narratív tudás humántudományokban betöltött szerepét, különös tekintettel a történettudományra és a kulturális antropológiára, valamint a pedagógiára. A válaszok a kutatási gyakorlat szintézisében rejlenek. A kvalitatív és kvantitatív kutatások egymástól elválaszthatatlan, egységes működése adja a tudományos nyelv szintézisét, mely lehetővé teszi, hogy a narratív tudás a tudomány forrásává váljon. A tanulmányban rögzítettek összefoglaló jellegű gondolatok az emberi gondolkodás és a tudásátadás alapvető formáiról, azok egymásra és tudományra gyakorolt hatásáról.

Kulcsszavak: tudás; narratív tudás; humántudományok

Bevezetés

A tanulmány a tudás eltérő megközelítésmódjait vizsgálja. Az írás célja, hogy bemutassa a narratív tudás humántudományokban betöltött szerepét, különös tekintettel a történettudományra és a kulturális antropológiára, valamint a pedagógiára. Hipotézisem szerint a paradigmaticus és a narratív tudás nem egymás ellenségei, épp ellenkezőleg, egymást kiegészítve, együttműködve kell, hogy megjelenjenek a humántudományokban. A tudománytörténetben a hangsúlyeltolódások szélsőségeit szintézisreemtő megoldások követték. Erre talán az egyik legkiemelkedőbb példa a racionalizmus és az empirizmus megbékíthetetlennek tűnő ellentétét feloldó transzcendentális filozófia. Úgy vélem a narratív tudás, a narratív ismeretek teljes elutasítása a humántudományok zsákutcáját jelentheti. Habár a narratív tudás presztízse rendkívül alacsonynak bizonyul számos humántudományokkal foglalkozó tudós szemében is, hiszen a természettudomány módszereivel nem tehető próbára, ugyanakkor megfigyelhető az a törekvés a vizsgált tudományokban, mely során olyan módszerekkel dolgozták fel a narratív ismereteket, hogy azok jobban közelítsenek a tudományosság kritériumaihoz, mivel e tudáselemek a kultúra részeként

nem eliminálhatók a humántudományok vizsgálati köréből. Szakirodalmi kutatásom során igyekeztem feltárni azokat a tendenciákat, melyek a narratívum tudománnyal való megbékítésére törekedtek.

A tudás természete, a tudás fogalmának meghatározása

A tudás meghatározásakor a modern, tudományok iránt elkötelezett ember talán a tudományok metaelméletéhez (tudományelmélethez) fordulna, mely a tudományok általános elméleti keretrendszerét kívánja megadni (Németh, 2015). Ez a metaelmélet a tudományos tudást a hétköznapi tudástól választja el. Ugyanakkor az, hogy a tudást (legalább) két különböző típusba sorolhatjuk, még nem ad választ az alapvető kérdéseinkre. Mi a tudás? Hogyan definiálható? Mit jelent tudni (hétköznapi és tudományos dolgokat egyaránt)? Mik a tudás kritériumai? Miről lehet valódi tudásom és mi az, ami ezen kívül esik?

Amikor ilyen, és ehhez hasonló kérdéseket teszünk fel, nem elég a tudományos tudás kritériumait kutatni, a filozófia hagyományaihoz kell fordulnia annak, akit ezek a kérdések foglalkoztatnak. A filozófiának a tudás mibenlétét és sajátosságait vizsgáló diszciplínája az episztemológia. Érdekes és az emberi természet sajátosságairól sokat elárul, hogy az episztemológia már elnevezését tekintve is (a tudományok metaelméletéhez hasonlóan, lévén egyik a másikkal szorosan összefonódik) a tudás természetét bináris módon igyekszik megközelíteni. Episztémé kifejezés jelentése inkább az elméleti tudásra vonatkozik, hiszen az ógörög nyelvben külön kifejezéssel jelölik a mesterségbeli gyakorlati tudást (techné). Utóbbi empirikus, szituációhoz kötött, gyakorlati tudás, mely mesterséges létezők létrehozását eredményezi, tán kevésbé lehet eltérő az egyes emberek esetében, hiszen érzékszerveinket és a gyakorlati tudás alkalmazásához szükséges feltételeink biológiai értelemben hasonlóak, kellő gyakorlással a megfelelő szinten alkalmazhatjuk a gyakorlati tudásunkat talán egyenlőbb módon csiszolhatjuk (Ropolyi, 2013). A „hogyan” tudása az emberi életben maradás legalapvetőbb és leghasznosabb eszköze.

Az episztémé jellegű tudás a konkrét szituációtól függetlenül való gondolkodás képessége, a tudományok szükségszerű feltétele, sokkal inkább fogalmi, elméleti síkon bír teremtő erővel (Ropolyi, 2013). A „miért” tudása, az okok keresése adta a lendületet a tudományok kialakulásához, fejlődéséhez.

E kettőnek az elkülönítése elsőként Platón filozófiájában (Theaitétosz c. dialógusában) jelenik meg, majd tőle Arisztotelész emeli az elképzelést a modern tudományok elméleti megalapozásává. Arisztotelész egy híres mondata szerint: „Minden embernek természete, hogy törekszik a tudásra” (Aristoteles, 1936, p. 35). A tudás alatt első sorban az elméleti tudást érti, elvégre a techné mindannyiunk számára megtanulható, sokszor ösztönös képesség. (v.ö. Németh, 2016, p. 18-20) A mai tudományokban a két eltérő természetű tudás együtt létezik. A tudományok technéje a módszertanban, az episztéméje az elméleti tudományos munkában jelenik meg, egyik hiányos a másik nélkül.

A tudás definíciójához ennek tisztázása elengedhetetlen. Sokáig elfogadott volt klasszikus a filozófiából (Platóntól) származó meghatározás, miszerint a tudás nem más, mint igazolt igaz hit. Vélekedéseim, hiteim, meggyőződéseim csak akkor válnak igaz hitté, ha hitem igazságértékkel rendelkezik, melyet nem csak saját magam vagyok képes belátni,

és az valamilyen formában verifikálható. Gettier 1963-ban a három tudásfeltételt egy negyedikkel egészíti ki. „A negyedik tudás-feltétel szerint S tudja, hogy p, amennyiben a platóni feltételeken túl az a feltétel is teljesül, miszerint S hite p-ben a megfelelő bizonyítékok alapján keletkezik.” (Ujvári, 2010, p. 6) Ezzel valójában a platóni tudásmegközelítést állítja kihívás elé. A tudás „tudományelméleti értelemben mindazon racionális és ellenőrizhető ismeretek gyűjtőfogalma, amelyek specifikus bizonyosságokra és megalapozott, illetve megindokolt, igaz ismeretekre épülnek.” (Németh, 2015, p. 8) Ezek alapján, és a filozófiatörténet ismeretelméleti „csatározásainak” ismeretében (racionalizmus – empirizmus, pozitivizmus – hermeneutika, fenomenológia) elmondható, hogy teljes tudást csak a szintézis, a két eltérő természetű tudás (elméleti és empirikus) egysége biztosíthat a számunkra.

A hétköznapi és a tudományos tudás

A tudás fogalmának tisztázásával egy általános és egy tudományos tudásfogalmat különítettünk el. Az általános tudásfogalom a hétköznapi tudást is magában foglalja. A hétköznapi tudás szubjektív, strukturálatlan megismerésen és elbeszélésmódon alapul, a hétköznapok gyakorlati kihívásai spontán motiválják megszerzését és felhasználását. A hétköznapi tudás nem kell, hogy indokolt vagy megalapozott legyen, hiszen az adott szituáció megkérdőjelezhetetlen valóságában működik. A tudományos tudás ezzel szemben strukturált, tervezett, elsősorban írott formában rögzített tudáshalmaz, melynek létrejöttét az elméletalkotás és a rendszerezés motiválja, melynek elsajátítása és alkalmazása idején tudatosan távolodunk a hétköznapi tudás esetlegességétől és megnyilvánulási módjától (Németh, 2015).

Jerome Bruner a pszichológiában a gondolkodás két különböző módját különíti el, mely a tudás két eltérő típusát is jelölheti. Brunner szerint elkülönül a narratív tudás a paradigmatis tudástól. A narrativitás a hétköznapi életet is átszövő gondolkodási struktúra, mely az események és a történetek elbeszélésmódját adja. Az elbeszélésmód nem kötött íráshoz, a szóbeli elbeszélés a narratívák kifejezésének az egyik legősibb módja a képi ábrázolások mellett. A narratív jelleg azonban, ahogy arra a későbbiekben e tanulmány is rámutat majd, a paradigmatis tudásnak egy fontos eszköze lehet, vagy épp olyan legitim tudásszerzési mód, mint a paradigmatis – logikai igazságokat kereső – megközelítés, bár ez a mai napig kihívás elé állítja humántudományok kutatóit.

A narrativitásnak fontos jellemzője az oksági viszonyok feltárása és az időbeliség. Az elbeszélés zárt (eleje, közepe, vége van), ugyanakkor mindig új narratívával bővíthető. A narratív tudás a valóság eseményeinek, történéseinek szubjektív szűrőn átszőtt elbeszélésmódja, így ugyanazon eseményről, történésről több eltérő narratíva is érvényes módon kialakulhat. Amennyiben a narratíva nem felel meg a valóság eseményeinek, fikcióról beszélhetünk. Emiatt a narratív tudást az irodalomtól igen kevés választja el, így tudományelméleti szempontból homályosabb területnek bizonyul a paradigmatis tudásnál.

Paradigmatis tudás az információk rögzítésével függetlenné vált az egyéntől és az élmények közvetlen tapasztalásától. A tudás rögzült, rendszerezett formákat öltött, széles körű elfogadottsággal, követőkkel a tudományos tudás alapjává vált, majd különböző tudományos paradigmákban mutatkozott meg (Kuhn, 2000).

Tudomány és narratíva

A tudomány tudományelméleti definíciója a paradigmaticus tudás meghatározásához áll közelebb.

„A tudományelmélet másik kulcsfogalma maga a tudomány, mint a világ megismerésére irányuló tevékenység, és az ennek során szerzett egyetemes érvényű, tudományos eredményként elfogadott ismeretek összessége.” (Németh, 2015, p. 16)

A narratív tudás tudományhoz, tudományosságához való viszonya problematikusabbnak tekinthető. A narrativitás elsősorban a hétköznapi és relativizáló, szubjektív mozzanatai miatt inkább a művészi kommunikációhoz, művészi tevékenységhez állhat közelebb, ugyanakkor a narratív tudást számos tudományterület alkalmazza. A tudománytipológia szerinti humántudományok ezek. A humántudomány „az emberi faj által megteremtett világ, a kultúra, illetve az általa létrehozott specifikus emberi dolgokat, jelenségeket vizsgálja, mint például az emberek cselekedetei, eszméi, tárgyai (artefaktumai), történelme” (Németh, 2015, p. 22)

A tudomány által vizsgált másik nagy terület a természet, melynek „tudományai a természettudományok, amelyek a – szó legtágabb értelmében vett élő és élettelen – természet tanulmányozására szolgálnak. Az élettelen és élő természet vizsgálatára elkülönülő tudományok az embert más élőlényhez hasonlóan alapvetően biológiai, biokémiai, orvosi szempontból kutatják” (Németh, 2015, p. 22)

Míg a természettudományok alapvető feladata a törvények feltárása és a törvényekre alapuló magyarázatok kidolgozása, addig a szellem-, vagy humántudományoké az ember és az emberi élet megértése, valamint a történelem folyamatának értelmezése. Husserl fenomenológiai elképzelése szerint „Az emberi világot vizsgáló tudományok kiindulópontja a hétköznapi élet.” (Németh, 2015, p. 34)

A fenomenológia hangsúlyozza, „hogy az emberi világ jelenségei nem vizsgálhatók, magyarázhatók a természeti jelenségekkel analóg módon, a természettudományok módszereivel.” (Németh, 2015. p. 36). Mégpedig azért nem, mert a vizsgálat tárgyát és alanyát nem lehet egymástól szigorúan véve elidegeníteni. Ez az elképzelés szembehelyezkedik a pozitivista és empirista megközelítésmóddal, melyek épp ennek ellenkezőjét várják a humántudományok módszereitől.

A humántudományok szükségszerű velejárója a narratív tudásátadás. A történetírás, a kulturális antropológia, az etnográfia kifejezetten olyan területek, melyek egyáltalán nem, vagy csupán kitételekkel képesek a narratívumot a tudományos vizsgáldás kritériumainak megfelelővé tenni.

Hayden White a történetírás kritikáját, és a történelemtudomány egy újfajta megközelítésmódját jelölte ki. Kritikájának lényege, hogy „az elbeszélő történetírásban a történésnek - minthogy szövegét narratív módban jeleníti meg -, annak érdekében, hogy a „tényeket” az „elbeszélés” elemévé alakítsa, olyan reprezentációs technikákat kell alkalmaznia, melyek a fikcionális írásmódot jellemzik.” (White, 1997, p. 11) Ez a kritika a történetírásnak arra a módoszatára vonatkozik, amely a narratívumot tulajdonképpen szükséges rossznak tekintette, mely a vizsgálható, alátámasztott tényeket körülöleli. Azonban akár figyelünk rá, akár nem, a narratívum megalkotása a művészi szöveg alkotásához ha-

sonló, melyen nem kéri számon igazságértékét az azt kutatók. A fikcionalitás a tényközlésnek, a tudományosságának nem képezheti alapját. White ugyanakkor leszögezi, hogy a valós események narratív formába öntése nem szükségszerűen hajlik fikcióba, nem állítja, hogy ez a mód sokkal inkább fikció volna, mintha nem narratív módon tennék ugyanazt „- példaként a társadalomtudományok „esettanulmányai” említhetőek.” (White, 1997, p. 11) Egyenesen amellet érvel, hogy a narrativizálás teszi a történelemtudományt alkalmassá a különböző jelenségek adekvát vizsgálatára.

White szerint a narrativizálás a következőképpen határozható meg: „a narrativizálás az a tevékenység, melynek során látszólag esetleges vagy éppen kaotikus események sorozata sajátosan történeti jelenséggé válik, pontosabban az események sorozata azonosítható történetté (recit) alakul, és ekként válik nyitottá az értelmezés számára a magyarázatok olyan formáinak alkalmazásával, amelyeket az adott kultúrán belül a társadalomtudományok kanonikusnak tekintenek.” (White, 1997, p. 21)

A történelem egymástól akár teljesen független eseményeinek rendezése tehát szükségszerű, hiszen az események sora akkor lesz alkalmas azok jelentőségének vizsgálatára, hogyha „már birtokolja egy történet (recit) koherenciáját.” (White, 1997, p. 21)

White szerint azonban a narratíva által generált történet ugyanakkor nem lehet koherens, hiszen a koherencia egy másik aktus, a cselekményesítés velejárója. „Úgy tűnt számomra, hogy a cselekményesítés (emplotment) - melyet Ricoeur mise en intrigue-nek nevez - ruházza fel a valóságos események sorozatát kulturálisan értelmezhető jelentéssel. S ez a jelentés az, amely további magyarázatra szorul az értelmezés egyik vagy másik, a tudományos vagy kulturális diskurzusban elfogadott módján.” (White, 1997, p. 21)

Mindezek alapján White a következő feloldást javasolja:

- „1. Az események sorozatának mint tényeknek a létrehozása.
2. A tények sorának sorozattá alakítása a cselekményesítés (emplotment) segítségével.
3. E sorozat tudományosan vagy kulturálisan magyarázhatóvá (explicandum) alakítása.
4. Végül annak a diskurzusnak a kialakítása, melyben a történeti sorozat magyarázható és értelmezhető (vagyis az elképzelt olvasó társadalma számára adódó ideológiai következtetések levonhatóak).” (White, 1997, p. 21)

A negyedik pontban White meghagyja a lehetőséget a történettudomány eredményeinek relativizálására. A történettudomány relativizálásáról a következőket írja: „mindig is úgy gondoltam, hogy a történeti tudás - természeténél fogva — relatív és relativizáló. Véleményem szerint a relativizmus a szkepszis szükségszerű következménye, s én a társadalomtudományok és a kultúrával kapcsolatos vizsgálódások kapcsán a felelős munkához éppen ezt az attitűdöt tartom kívánatosnak. Azt tartom, hogy a következetes relativizmus - vagyis az, amely saját tudásunkkal szemben éppúgy érvényesítendő, mint másokéval szemben - a tolerancia gyakorlásának legmegfelelőbb eszköze.” (White, 1997, p. 15) Ezáltal tulajdonképpen ugyanolyan mozgatórugóként szolgál a humántudományok paradigmáinak alakulásában, mint ahogy a természettudományok újabb heurisztikus felfedezései, melyek teljes egészében eltüntetik az azt megelőző érvényben lévő tanokat, tételeket. Magyarországi viszonylatban Romsics Ignác a szkeptikus attitűdöt szintén fontosnak tartja a történetírás e relativizáló tendenciája kapcsán. „A szintézis-írás dilemmái” (2006)

című írásában így fogalmaz: „úgy gondolom, hogy az ideológiailag durván meghatározott és a múlt ismert és igaznak elfogadott tényeitől eltávolodó, manipulatív és propagandisztikus célzatú értelmezések hiteltelenítése – még ha az abszolút objektív igazság nem is tárható fel – a történész fontos társadalmi feladata.” (Romsics, 2006, p. 228)

A kulturális antropológia tudománya a történettudományhoz hasonlóan nehezen számolt el a narratív tudás és a paradigmaticus tudás összeegyeztetésével. James W. Dow „The Evolution of Knowledge Systems: Narrative Knowledge versus Scientific Knowledge” című tanulmányában (2006) rámutat arra a folyamatra és módszertani csatározásra, amelyen a kulturális antropológia és az etnográfia is keresztül ment. A folyamat során a kikerülhetetlennek tűnő narratív tudásátadást és tudásrögzítést kellett valamilyen formában a szélsőségektől mentes módon kibékíteni a tudományosság kritériumaival és módszereivel, s a huszadik század végére úgy tűnt, hogy ezekben a tudományterületekben a tudományos tudás egyre inkább teret veszett. A kulturális antropológia kutatóit a narratíva kerítette hatamába. Dow szerint egy jól narrativizált kutatás olyan népszerűségnek örvendhet, amely addig nem tapasztalt lehetőségeket nyithat a tudományterület gyakorlói számára, ez tulajdonképpen akadémiai körökben is legitimálja a narratív metodológiák használatát. Dow leszögezi, hogy a narratíva lényege a történet (story), a történet pedig az irodalom mozgatórugója. Az irodalomtudomány narratológiával foglalkozó területe egyre inkább határterületként definiálható, hiszen az említett tudományterületek narratív megközelítés felé való odafordulása a fikció – és a valósághűség kérdéseit folyamatosan aktualizálják.

A pedagógiában a narratív tudás és a paradigmaticus tudás egymást támogatva jelenik meg. A pedagógiai folyamatok konstruktív pedagógiai felfogása szerint sokkal hangsúlyosabb a tudás elsajátítása során a kognitív struktúrák, készségek és képességek fejlesztése, valamint a meglévő ismereteink alapjaira építkezve a narratív rendszerek saját magunk által történő kialakítása (konstruálása).

A konstruktivizmus mint egy sajátos ismeretelmélet a világ megismerhetőségével kapcsolatban szkeptikus álláspontot képvisel. Ez a megközelítés a tudás igazságában kételkedik, vagy legalábbis azt hangsúlyozza, hogy a tudásnak nem elsősorban az igaz/hamis voltát kell megállapítani, minthogy ezt objektív módon nem lehet meghatározni. Mindinkább úgy véli, hogy az emberi tudás annak a folyamatnak az eredménye, mely során az ember önmagában, önmaga számára alkot meg egy világot, amelynek mentén szerveződnek tapasztalatai, amely segíti értelmezni és befogadni az újabb ismereteket, továbbá segít előre jelezni a valóságban lévő dolgok lehetséges jövőbeli állapotait. Ennek a világnak fontos funkciója a tanulás, az újonnan érkező információk feldolgozása, értelmezése, a meglévő rendszerbe való beépítése. A konstruktivizmus világteremtő folyamatában megjelenő tudásfogalom szempontjából a tudás igaz vagy hamis voltának meghatározásánál sokkal fontosabb az, hogy az adott ismeret segíti-e a megismerőt a környezetéhez való adekvát alkalmazásban, vagyis, hogy adaptív-e a tudás. Amennyiben a tudás adaptívnek bizonyul, akkor az tovább fenn is marad, tovább él (Nahalka, 1997).

A konstruktív pedagógia ezen alapukon nyugvó a mai értelemben is progresszív és korszerű megközelítése összhangban áll a humántudományokban megfigyelhető, a narratív tudásra egyre nagyobb figyelmet fordító, ám a paradigmaticus tudás jelentőségét szintén

kitüntetetten fontosnak tartó tendenciákkal, melyek a huszadik század végétől megfigyelhetők.

Szintézis a gyakorlatban

A társadalomtudományok (más tudományterületekhez hasonlóan) oksági összefüggésekre próbálnak rámutatni. Alapvető kiindulópont tehát, hogy a különböző vizsgált jelenségeket valami előidézi, és ez az ok feltárható. Az okok keresésekor kétféle szemlélet érvényesülhet, e kétféle szemlélet az idiografikus és a nomotetikus megközelítés, attól függően, hogy mit vizsgál, milyen módszereket alkalmaz, és milyen jellegű eredményeket hozhat az adott vizsgálódás. Az idiografikus megközelítés a narratív tudás vizsgálatához viszi közelebb a kutatót. Kvalitatív kutatási módszerekkel egy tényezőt vizsgálva, számos oksági következtetést tárhat fel. Eredménye kevésbé lesz általános érvényű, ám egy-egy eset átfogó és teljeskörű bemutatására, az oksági viszonyok árnyalására alkalmas. A nomotetikus modell sokkal inkább köthető a paradigmikus tudáshoz, ugyanis az idiografikus vizsgálatnál nagyobb mintával, konkrét, mérhető, objektív adatokkal dolgozik, sok tényező vizsgálatával általános érvényű oksági viszonyok feltárására alkalmas. A nomotetikus megközelítés kvalitatív kutatási módszerek alkalmazásával hoz makro szinten értelmezhető eredményeket, számszerű adatokat (Babbie, 2003).

Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a két kutatási módszer a társadalmi folyamatok makro, illetve mikro szintű vizsgálata szükségszerűen egymásra épül. A megfelelő hipotézisek kialakításához elengedhetetlen lehet a kvalitatív kutatások által feltárt egyéni aspektus egy-egy jellegzetes vonása, melyet érdemes lehet makro szinten is vizsgálat tárgyává tenni. (Németh, 2013) A narratív és a paradigmikus tudás vizsgálata, felhasználása tehát a kutatási gyakorlatban is egymás komplementereként jelenik meg.

Összegzés

A tanulmány a paradigmikus és a narratív tudást vizsgálta. A tudás és a tudomány definícióját követően áttekintettem a narratív tudás és a tudomány kapcsolatát, különös tekintettel azokra a humántudományokra, melyek metodológiájukból nem tudják eliminálni a narratívumot. A történelemtudománnyal kapcsolatban érdemes még kiemelni, hogy szinte minden tudományterület történeti kutatója szembesül azokkal a kihívásokkal, amellyel az előbb kiemelt terület, így a problémakör nem redukálódik szükségszerűen a humántudományokra. Tény azonban, hogy a kulturális antropológia, az etnográfia és az emberiség történelmének kutatói azok, akik talán a leginkább szembesülnek a narratíva erényeivel és buktatóival. A tudományos tudás követelményeinek teljesülése nem kizárólagos biztosíték a biztos és igaz tudás megszerzésére. A kultúra emberi konstrukció voltából adódóan narratívák összessége, melyek feltárása sokkal sokrétűbb feladat, melyet a tudományos igényű lépésről lépésre haladó, tesztelő, verifikáló/falszifikáló mozzanatok sokszor csak gátolnak. Ugyanakkor az ezek alapján felállított adekvát hipotézisek a kvalitatív kutatások segítségével lehetnek, és a narratíva által hordozott individuális valóságot makro szinten is leírhatóvá tehetik. Az arany középút megtalálása minden említett tuda-

mányterület törekvései közt megfigyelhető tendenciának bizonyul és a humán- és társadalomtudományok alapvetése a kétfajta megközelítésmód lehető legkiegyensúlyozottabb alkalmazása.

Irodalomjegyzék

- Aristoteles (1936). *Metafizika*. Ford. Halasy-Nagy József. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Rt.
- Babbie, E. (2003). *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi Kiadó.
- Dilthey, W. (2004). *A történelmi világ felépítése a szellemtudományokban*. Gondolat Kiadó.
- Dow, J. W. (2006). *The Evolution of Knowledge Systems: Narrative Knowledge versus Scientific Knowledge*. SASci.
- Kuhn, T. S. (2000). *A tudományos forradalmak szerkezete*. Osiris könyvtár – Filozófia.
- Nahalka, I. (1997). Kunstruktív pedagógia - egy új paradigma a láthatáron I. *Iskolakultúra* 7(2), 22-33. <http://epa.oszk.hu/00000/00011/00122/pdf/1997-2.pdf>
- Németh, A. & Pukánszky, B. (2004). *A pedagógia problémátörténete*. Gondolat Kiadó.
- Németh, A. (2013). A neveléstudomány főbb fejlődésmodelljei és tudományos irányzatai. *Neveléstudomány*, 1(1), 18-63. http://real.mtak.hu/37990/1/nevelestudomany_2013_1_18_63_u.pdf
- Németh, A. (2015). A neveléstudomány nemzetközi modelljei és tudományos irányzatai. *Magyar Pedagógia*, 115(3), 255-294.
- Németh, A. (2015). Főbb tudományelméleti irányzatok, kutatási eredményeik és hatásuk nemzetközi és hazai neveléstudomány-tudománytörténeti kutatásokra. In Németh A., Biró Zs. H., & Garai I. (szerk.). *Neveléstudomány és tudományos elit a 20. század második felében* (pp. 9-82). Gondolat Kiadó.
- Romsics, I. (2006). A szintézis-írás dilemmái. *Történelmi szemle*, 48(3-4), 223-234.
- Ropolyi, L. (2013). A tudomány posztmodern kritikái. In Gulyás L., Kampis Gy., Kutrovácz G., Ropolyi L., Soós S. & Szegedi P. (szerk.): *Bevezetés a tudományfilozófiába* (pp. 152-170). Eötvös Loránd Tudományegyetem.
- Ujvári, M. (2010). *Ismeretelmélet*. Budapesti Corvinus Egyetem. https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_07_Ujvari_Marta_Ismeretelmélet/ch02.html Letöltés dátuma: 2020.12.30.
- Weber, M. (2003). A megértő szociológia néhány kategóriájáról. In Erdélyi Á. (szerk.), *A társadalmi világ ideáltipikus felépítése: Tanulmányok* (pp. 109-184). Typotex.
- White, H. (1997). *A történelem terhe*. Osiris-Gond.